

vidno pokazala skupne poteze v poteku menjav okusa in oblikovalnih izhodišč v celotni slovenski literaturi tega časa, na kar opozarjajo tudi pričujoči referati. Zato, in ker se referenti v bistvenih pogledih na predmet ne razhajajo, je sinteza njihovih ugotovitev lahka in predvsem metodično vprašanje.

Mitja Skubic

Filozofska fakulteta Ljubljana

PRIMER SINTAKTIČNEGA KALKA

1. Če predstavlja izposojanje iz drugega jezika tuje blago v kolikor toliko po-
našeni obliki, pa je kalk izposojanje tujega pojma, tuje predstave, ki jo izra-
zimo z domačim gradivom. Tak pojav zahteva tesnejše povezanosti, daljšega
sožitja med obema jezikoma (medtem ko tuja beseda lahko pride iz kateregakoli
jezika) in pa seveda visoke kulturne stopnje jezika, ki sprejema, pa hoče tuj
izraz vendarle povedati po svoje. Kalk je predvsem zadeva semantike: domač
izraz je uporabljen v pomenu, ki ga dotlej ni imel, npr. *levica*, *desnica*, *jastrebi*
in golobi v političnem jeziku; še bolj očiten primer semantičnega kalka so se-
stavljenske, kjer so posamezni členi zagotovo domači, celota pa le razodeva tu-
jega duha, kot npr. *kolodvor*, *nebotičnik*, *delodajalec*.

Semantika dela ostro razliko med pomenskim in sintaktičnim kalkom. Razliko-
vanje je upravičeno, če imamo pred očmi, da gre pri sintaktičnem kalku za
podzvrst pomenskega, saj pomena nikakor ne moremo odmisлити, le v domačem
jeziku že uporabljena zveza je uporabljena z vrednostjo, ki je bila dotlej nez-
znana, a kakršno pozna tuji jezik.

2. Táko uporabo glagolske oblike z vrednostjo, ki je dotlej ni imela, najdemo v
Rebulovem romanu *V Sibilinem vetru*. Gre za uporabo pogojnika za zadobno
dejanje, torej z vrednostjo, ki je slovenščina za pogojniki ne pozna, pa zato
mislím, da je v taki rabi mogoče videti kalk, torej prevod italijanske strukture.
Na splošno je Rebulovo pisanje prav malo pod vplivom italijanščine. Morda bi
ga bilo mogoče zaznati tu pa tam v besednem redu (kar pa seveda ne bo samo
pri Rebuli). Za semantični kalk bi v romanu štel samo dva primera: »Imel jo je z
lastniki stanovanj! ... Imel jo je z lastniki sužnjev!« (str. 173); »... je pripomnil
kakšen strupen glas« (str. 295). Kot sintaktični kalk, razen uporabe pogojnika,
pa najdem tudi samo dva primera: »nič več se mi ni bilo treba bati kot bičanja«
(str. 56); »Sila tega mita ni nikjer kot tu« (str. 198).

3. Pogojniki je v Rebulovem tekstu pogostna glagolska oblika. Uporabljen je z
vrednostmi, ki jih zanj ugotavlja slovenska slovnica; izraža pogojnost: »V pri-
hodnje bi se srečavala z mano samo pod pogojem, da se 'Tibera' ne bi več
ponovila« (str. 137); »ko me žena ne bi bila opozorila na to, jaz do danes tega
ne bi bil opazil« (str. 215); izraža dopustnost: »Med predstavniki IFS in Grkom
pa naj bi se bil potem *razplel* takšenle razgovor« (str. 344); izraža posledičnost

z rahlo namernostjo: »Zaželela si je jabolko, veliko in prhko, da bi se ji samo sesulo pod zobmi« (str. 249).

Večina pogojnikov pa ne izraža nobene od navedenih vrednosti, ampak zadobno dejanje v preteklosti, tako kot ga izraža glagolska oblika v italijanščini: »Sporočilo... ji je vzelo zadnjo vezanost. Sestri *bi sporočila* še nocoj, kar se je z mano zgodilo« (str. 67); »toda tudi letovanje ob morju zame ni moglo imeti čara, ko pa *bi Psiha ostala* v Rimu« (str. 76); »... ko je bila služinčad spet sklicana na zborovanje. Zaradi mraza to *ne bi bilo* na prostem...« (str. 98); »Tako je Internuncij zvedel za tisti pretep, ... *Posekal bi* tiste trte.« (str. 215); »Govor je zdaj prepisoval s papirusa na pergament: če ga Eksuperija ni hotela slišati, *bi ga brala*« (str. 322); »Podivjanim domišljijam se je prikazoval Libanon, obala pod njim... Nekje onkraj Evfrata *bi se* grmičevje *začelo gostiti*, potem *bi* flora *postala* sredozemska« (str. 378); »Da, pogovor je postajal nesmiseln, z njim je bilo končano. Sekularis *bi* kar naprej *krampal*, *videl* v vedeževalcih dvakratne brate in se *počutil* vladarja sveta« (str. 486); »Iz kostanjevega testa se mu je že sločil hrbet, z obrisom smrčka. Ko *bi* ga Agata izkiparila do kraja, *bi* ga *bilo treba* še *obosti* z bodicami« (str. 548); »... sem odgovoril hladno in hitel naprej... Do konca stavka *bi prišel*, *zabil* piko in *pogledal*« (str. 586).

4. Ko trdim, da je taka uporaba pogojnika pri Rebuli sintaktični kalk po italijanskem vzorcu (»alla sorella avrebbe fatto sapere la sera stessa« itd.), sloni ta trditev na prepričanju, da je pogojnik v takem pomenu slovenščini neznan, saj ne izraža zadobnega dejanja v preteklosti. *Slovenska slovnica*, 1956, str. 216, sicer navaja uporabo pogojnika za prihodnost, a samo za omiljeno zapoved »... *vi*, oče *bi* pa popazili na otroke«. Brez takega zapovedovalnega prizvoka pa je mogoče najti pogojnik za zadobnost v preteklosti kadar se ostvaritev dejanje prikaže kot verjetna ali kot zaželena: »Ko smo dospeli na Madagaskar, smo tam prespali, drugi večer pa *bi šli naprej* na otok Taka-tuka« (iz šolske naloge, 4. razred); »Mlad je bil še, *bi se že unesel*« (*Delo*, 11-VI-70); s pogojnikom se bolje izrazi morebitnost, na vsak način pa gre povsod za negotovo trditev: »Obljubili smo jim, da bomo ob sobotah poskrbeli za vse tiste učence, katerih starši *bi bili* v službi« (*Delo*, 9-VI-70).

5. Prav mogoče je pogojnik za Rebulo stilistično sredstvo, saj gre dostikrat za *prikriti premi govor*. Pripoved je na mnogih mestih zasanjana¹, dejanja niso podana s tako ostrino, ker pogojnik ne predstavlja dejanj s tako prepričanostjo o ostvarjenju kot prihodnji čas: »Sledilo je ubiranje poslovilnega razpoloženja, nakar sta naju pustila naprej — Mark Avrel in Lucij Ver *bi prešla*, njun imperij *ne bi prešel*« (str. 227); »On je svoje na svetu že opravil — še malo, pa *bi* ga Haron *prepeljal* na ono stran« (str. 504).

Vendar pa je videti, da uporaba pogojnika ni vezana na prikriti premi govor, saj bi bil za tako impresionistično pripoved ravno tako uporabljiv prihodnji čas, npr. »Sestri bo sporočila še nocoj...« Poleg tega najdemo v romanu prihodnji čas za zadobnost: »Takrat je bilo določeno, da *bodo* obsojenci *stopili* v areno, ko *bodo* gledalci že *razmeščeni* po amfiteatru. Občinstvo *bi se* moralo

¹ Tak stil je bil že zelo različno poimenovan: »erlebte Rede« (E. Lorck), »style indirect libre« (Ch. Bally), »halbdirekte Rede« (L. Spitzer). Zanimiv je izraz »verschleierte Rede«, ki ga uporablja Th. Kalepky.

prej nekaj načakati. Potlej bi se moralo poleči razburjenje, ki bi ga obsojenci s svojim prihodom v areno povzročili» (str. 343).

Nadalje izraža Rebula zadobnost v preteklosti tudi z zvezo, ki slovenščini ni tuja: »In vendar to ni bilo nič drugega kot tisti 'Govor iz resnice', ki ga je imel čez nekaj let tako *proslaviti*« (str. 196); »Pikti so tam že na več mestih predrli Hadrianovo obrambno črto. Prav tako se je *imelo sesuti* na afriški strani« (str. 220); »njena mati, tista možakarska Galčanka, je *imela priti* dan na dan« (str. 322).

6. O tem, da gre pri Rebulovem pogojniku za kalk po italijanščini, torej za izražanje zadobnosti, nas končno prepričujejo tri mesta, kjer za sosledico časa ugotavljamo izrazito romansko rabo, namreč pretekli čas kot izraz istodobnega dejanja (ali stanja) v preteklosti: »Potem sem ves vznemirjen ugotovil, da nikakor ni šlo za dvojnika mojega jacigskega rojaka in bivšega solegionarja, ampak da je bil to on« (str. 458); »Ko sva potem stopila na stran, mi je rekel, da sem ga *moral* pred drugimi *klicati* Onezim, ker je bil pobegnil s Cipra (str. 459); »Vedeževalstvo zanj ni bilo nikakšna znanost, toda bil je odločno proti temu, da so ga *preganjali*, zakaj s tem so posredno *preganjali* samo astronomsko znanost« (str. 558).

Primeri torej kažejo, da predstavlja Rebula v slovenščino italijansko sosledico časov (imperfekt za istodobnost v preteklosti; kondicional za zadobnost v preteklosti; za preddobnost se vprašanje ne postavlja tako ostro). S stališča ustaljene rabe v slovenščini je taka raba napačna in če bi se uveljavila, bi se s tem zamajal sistem glagolskih časov. Za Rebulov jezik pa je taka raba sintaktični kalk.

JUBILANT

JANKO KOTNIK — PETINOSEMDESETLETNIK

Z imenom in deli profesorja Janka Kotnika se že več desetletij srečujejo domala vsi, ki se učijo tujih jezikov ali se ukvarjajo s prevajanjem; tudi niso več redki tujci, ki jim Kotnikovi slovarji pomagajo spoznavati slovenski jezik in njegovo besedišče. Kot tenkočuten poznavalec vseh plasti slovenskega besedja, kot znanec drugih slovanskih jezikov in vseh glavnih zahodnih jezikov je z nenavadno delavnostjo postal naš najplodnejši pisec slovensko-tujejezičnih slovarjev. Ni dvoma, da si je Janko Kotnik z delovno temeljitostjo in jezikovno razgledanostjo pridobil prvo mesto v slovenskem dvojezičnem slovarstvu; s tem in drugim strokovnim ter kulturnozgodovinskim delom si je zaslužil pomembno mesto v slovenski kulturi sploh.

Janko Kotnik se je rodil 22. decembra 1885 v Dobrijah pri Ravnah na Koroškem. Gimnazijo je obiskoval v Ljubljani in v Ce-

lovcu, kjer je leta 1906 maturiral. Slavistiko in romanistiko je študiral v Pragi in Gradcu, v romanskem jezikoslovju pa se je izpopolnjeval tudi v Parizu in Lausanni. Po končanem študiju (doktoriral je na podlagi razprave o dobrškem govoru leta 1911 v Gradcu) do začetka prve svetovne vojne je služboval kot suplent in profesor na gimnaziji v Gorici in v Banjaluki. Vso vojno (do pomladi 1919) je preživel v Rusiji, najprej kot ujetnik, pozneje kot jugoslovanski prostovoljec v Dobrudži in zadnje leto kot pripadnik rdeče armade. V teh letih se je mladi slavist »na terenu« poglobljal v študij ruskega govornega jezika in njegove bogate frazeologije.

Po vrnitvi iz Rusije je Janko Kotnik nekaj časa urejal celovški časopis Mir in bil član jugoslovanske plebiscitne komisije na Koroškem. Od leta 1921 do 1940 je poučeval na realni gimnaziji v Mariboru, pol leta